

MIQUEL FAÑANÀS

SUSQUEDA

CRÒNICA D'UNA CATÀSTROFE

Columna

MIQUEL FAÑANÀS
SUSQUEDA

Crònica d'una catàstrofe

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: MAIG DEL 2018
© MIQUEL FAÑANÀS SERRALLONGA, 2018
© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2382-3
DIPÒSIT LEGAL: B. 7.836-2018
FOTOCOMPOSICIÓ: LOZANO FAISANO, S.L.
IMPRÈS A: ROMANYÀ VALLS

www.columnnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

DIA I

Divendres, 12 d'octubre

Eren les 7.25 del matí quan en Mingo Sisquella es va despertar sobresaltat per aquella sacsejada que per ben poc no el fa caure del llit. Va veure els números lluminosos que marcaven l'hora, però la visió del despertador va desaparèixer immediatament del seu camp visual tan bon punt va caure a terra amb un notable estrèpit. Fins i tot li va semblar per un moment que sonaven les campanes de l'església de Santa Maria. Cada cop més esfereït, va adonar-se que el llit sobre el qual s'havia incorporat continuava movent-se, com també ho feien la calaixera que tenia al davant i el llum nou suspès del sostre, que havia instal·lat feia tot just uns dies. Mentre tot ballava al seu voltant, va aconseguir posar-se els pantalons i la camisa, es va calçar amb les botes altes d'anar a cacera que sempre tenia a punt i va sortir al carrer. Va adreçar les passes cap a la plaça Major, que era a tocar de casa seva, perquè pensava que allí, on hi havia l'ajuntament, algú li podria dir què cony estava passant. No havia estat l'únic de tenir aquest pensament. Quan va arribar-hi, ja hi havia una bona colla de veïns tant o més espantats que ell.

—Què ha estat, això?

—Potser ha estat un terratrèmol?

—Sabeu si hi ha hagut danys materials?

—Algú sap si hi ha algun ferit?

Tot eren preguntes, però en aquells moments cap dels veïns presents tenia respostes. De mica en mica, s'anava agrupant més gent a la plaça i tots explicaven més o menys el mateix, un despertar sobtat per un gran tremolor que havia fet sacsejar tots els mobles de la casa i que, en alguns casos, havia provocat danys i esquerdes a les parets. Allí mateix a la plaça, davant de ca la Mundeta, el sostre del porxo presentava una esquerda molt preocupant, sens dubte produïda pel tremolor intens que havia afectat tot el poble.

—Ha caigut el campanar!

Amb l'espant reflectit a la cara, la Maria Cruanyes, que vivia a la casa que era just davant de l'església del poble, va arribar esbufegant a la plaça i va donar la notícia. Abri-gant-se amb el barnús que havia aconseguit posar-se al damunt quan va sortir corrents al carrer, ara relatava la desgràcia que havia presenciat.

—He sentit un gran terrabastall —va continuar relatant amb una veu trencada per l'emoció viscuda— i he vist per la finestra com queien a la plaça un munt de pedres i també la campana, que ha aixafat un parell de cotxes! Tot ha passat en un moment, just abans que em posés el barnús i sortís al carrer. Una mica més i m' enxampa de ple. De fet, ha estat un miracle de la Verge Maria que la campana no m'hagi esclafat!

—Vols dir la mateixa verge que ha fet caure la campana? Hi ha hagut ferits, però?

La pregunta d'en Pere de cal Cremat va tenir la virtut de fer concentrar l'atenció en aquella dona que havia congregat els veïns al seu voltant amb la terrible notícia de la caiguda del campanar de l'església. La dona va obviar la primera pregunta, ja que coneixia perfectament quina intenció portava. Aquell avi que ara esperava resposta era ben conegut per les seves escasses simpaties pel clergat en general i pel rector Joaquim en particular. Ara tenia vuitanta-nou anys i es deia que, quan era un marrec d'encara no vuit anys, havia ajudat els seus pares i els del comitè anarquista a treure les imatges de sants per fer-ne un pira a la plaça i calar-hi foc. Va passar la seva infantesa a casa dels avis mentre el pare va morir sent treballador forçat al Valle de los Caídos i la mare ingressava al manicomí de Salt, d'on ja no va sortir mai més. Tot i que l'àvia va intentar que tingués una educació catòlica, el fet és que des de sempre havia mostrat un rancor perdurable per tot allò que, segons deia ell mateix, «fes pudor de missa», exabruptes que darrerament s'havien intensificat en una baralla permanent amb el rector, a qui acusava de ser un farsant i un caragirat, perquè havia passat de ser un declarat defensor del règim franquista a donar-se les de catalanista aspirant a obtenir la Creu de Sant Jordi. La Maria Cruanyes no tenia pas ganes d'iniciar ara una discussió sobre la intervenció de la verge en la seva salvació i, doncs, va optar per contestar la pregunta més concreta.

—No ho sé, si hi ha hagut ferits. Crec que no, perquè, gràcies a Déu —va voler remarcar la frase—, a aquella hora no hi havia ningú a la plaça de l'església. Bé, només els dos cotxes que, d'altra banda, era evident que allí no hi podien estar.

—Ja ho vaig dir jo, que la campana era massa pesant.

—En adonar-se que el seu comentari recollia un interès generalitzat, en Salvador de Can Tonic es va veure obligat a prosseguir el seu raonament—. Es va voler canviar quan es van fer les reformes i se'n va posar una que, com deveu recordar, gairebé no passava pel forat del campanar i, és clar, a la més petita sacsejada se n'ha anat a can Pistras!

Efectivament, feia pocs anys s'havien engegat unes obres de reforma de tot el complex del monestir de Santa Maria, amb la incorporació d'una nova campana que havia sortit de la famosa Foneria Barberí, una empresa amb més de quatre-cents anys d'experiència. Però el problema no era la campana, ben construïda, sòlida i de so perfecte, sinó el material que s'hauria utilitzat per bastir la reconstrucció de la part superior del campanar. Aquella era una església molt antiga que l'any 949 es va decidir consagrar a la Verge Maria, va tenir moments d'esplendor però també segles de decadència, va patir els embats de la guerra del Francès i també més tard els estralls de la Guerra Civil Espanyola fins que, a la dècada dels anys noranta, el bisbat de Girona, amb l'ajuda de la Generalitat, va promoure un ambiciós pla de reformes que incloïa, és clar, una nova campana.

La plaça d'Amer cada vegada era més plena de gent que formava grups en funció de llur coneixença, parentiu o afinitats, els quals s'intercanviaven impressions sobre què havia passat i com havia reaccionat cadascú davant aquell sobtat moviment. En Josep Murgada, professor de l'institut i historiador local a temps parcial, que acabava d'incorporar-se a l'heterogeni grup de veïns, tenia clar què havia succeït.

—El que ha passat, amics meus, no és res més que la repetició, tot i que en una escala menor, del que ja va pas-

sar l'any 1427. És cosa sabuda i estudiada que aquell any es va produir un terrible terratrèmol que va causar la destrucció de gairebé tot el poble, inclòs el claustre del nostre monestir. Això ho va documentar un hebreu que es deia Jacob Coen, el qual assegurava que aquests fenòmens són causats pels vents que estan retinguts i pressionats a l'interior de la terra que alliberen vapors produïts després de molts dies de pluges intenses. Recordo haver llegit aquesta curiosa descripció en el document que avui es conserva a la universitat on es parla de «estruendos estremecedores que se oían en el aire como mugidos de buey». També deia aquell jueu gironí que «de las grietas salieron gases letales y nauseabundos».

—I com ho saps, tu, això?! —va preguntar tot alçant la veu l'Engràcia, la dona del carnisser.

—Perquè justament vaig fer la meva tesi sobre el terratrèmol que va destruir Amer i va devastar Anglès, la Celler, Osor, Sant Martí de Llémena i bona part d'Olot. Segons les cròniques d'aquell temps, el terratrèmol no només es va sentir amb força a les comarques de Girona, sinó que els seus efectes van arribar a Barcelona, on va provocar la caiguda de la rosassa de Santa Maria del Mar i va causar la mort de més de vint persones...

No va acabar la frase, perquè de sobte es va tornar a sentir una forta sotragada i el terra es va moure dessota els peus de tots els congregats a la plaça. El rellotge de la casa consistorial, que ja havia quedat malmès pel moviment anterior, ara va anar a petar a terra i, per sort, no va provocar cap dany entre els congregats a la plaça. El fenomen va durar molt menys que el primer, i també era evident que era d'una intensitat menor, però el cert és que els pocs segons que va

durar el tremolor es van fer eterns i l'ensurt va ser tant o més poderós que el que havia despertat la gent a primera hora del matí. Els xiscles de la mainada, les malediccions d'uns i les pregàries dels altres es confonien ara en un ambient eixordador, i un pànic creixent s'anava apoderant dels veïns.

—És una rèplica! —va cridar el professor—. Sembla, però, que s'ha aturat. Es tracta d'un efecte que entra dins la normalitat en aquesta mena de fenòmens. No passa res, però millor que ens quedem aquí fora. És més convenient que ens concentrem al mig de la plaça que dins les cases o prop de balconades o xemeneies. Dins els habitatges o prop dels edificis pot haver-hi perill que s'ensorrin objectes o revestiments i, per tant, són llocs insegurs.

Aquell comentari del professor va generar murmuris entre la concurrència. A poc a poc, però, es va anar imposant una calma forçada. Just la nit abans, havia parat de ploure després d'haver-ho fet intensament durant més d'una setmana i el fred es feia notar. Alguns havien deixat la casa només amb la roba interior posada i ara rebien una flassada que algú havia anat a buscar d'un magatzem municipal. La plaça era una mena de campament improvisat. L'alcaldeessa Rosa Vidal va fer acte de presència just quan més d'un començava a criticar la seva absència.

—Vinc de la plaça de l'església —va dir a tall d'una justificació que no calia— i he comprovat que, llevat dels dos cotxes aixafats, ningú no ha patit mal. Les pedres i la campana caiguts ofereixen una imatge esfereïdora, però no és res que no es pugui solucionar amb una grua, un bolquet i un piquet d'homes de la brigada.

—Sabeu quina magnitud ha tingut, aquest terratrèmol? —va preguntar el professor per afegir-li seguidament i

sense esperar resposta—: I, el que potser és encara més important, ja se sap l'epicentre exacte del sisme? Tinc la impressió que ha d'haver estat molt a prop del poble.

Evidentment, la primera reacció de l'alcaldesa havia estat agafar el mòbil i trucar directament al cap dels Mossos d'Esquadra de Girona per demanar informació. A la seu de Vista Alegre també havien notat una petita sotragada i havien començat a rebre algunes trucades, però en aquell moment no podien donar-li les respostes tècniques ni de la intensitat ni de l'epicentre que l'edil reclamava amb insistència.

—Val més que truqui a Protecció Civil de Girona —van dir-li.

Però al número que trucava saltava un contestador informant que l'horari d'oficina d'atenció al públic era de les nou del matí a les tres de la tarda. Faltava una hora i mitja perquè hi hagués algú a l'altra banda de l'aparell, o sigui que va optar per repassar l'agenda de contactes fins que va aconseguir despertar un amic seu del Departament d'Interior que treballava als serveis de Protecció Civil.

—No en sé res, d'un terratrèmol a Amer. En el cas d'un sisme important es genera un comunicat de manera automàtica que ja es deu poder consultar. Però no pateixis, ara mateix faig unes consultes i et truco.

L'amic va complir la seva paraula i deu minuts després ja li trucava amb informació. Aquesta era, va dir l'alcaldesa, la raó per la qual, a banda de veure el desastre de la plaça de l'església, l'havia tingut entretinguda.

—I què? —van voler saber els veïns, que envoltaven l'alcaldesa àvids de notícies fresques.

Rosa Vidal havia arribat a l'alcaldia després de no

poques vicissituds polítiques relacionades amb problemes urbanístics i sabia per experiència pròpia que en moments de gran agitació era convenient mantenir la calma, deixar reposar els sentiments i dir allò que la concurrència vol sentir. Ara es trobava en un d'aquells moments en què les pràctiques a l'escola d'oratória podien funcionar.

—He parlat amb Barcelona —va dir aixecant el to de veu— i m'han dit que es tracta d'un sisme l'epicentre del qual sembla que s'ha localitzat al nucli de Sant Martí Sacalm, i d'una intensitat un xic més gran que el que va haver-hi fa un any a Santa Coloma de Farners, però que no hi ha motiu d'alarma perquè no ha arribat ni de bon tros als mínims nivells que es podrien considerar crítics.

En realitat, l'alcaldesa havia aconseguit ben poca informació en relació amb el moviment sísmic que havia patit el poble d'Amer, tan sols la confirmació que havia estat detectat per la xarxa sísmica de Catalunya. De fet, el comentari que no s'havia assolit un nivell «crític» l'havia improvisat ella per tranquil·litzar la gent.

—M'han dit que els càlculs preliminars fets a partir dels sismògrafs de Fontmartina, al Montseny, de Bruguera, prop de Ripoll i també del de Cassà de la Selva assenyalaven la zona de Sant Martí Sacalm com a punt zero. —Els veïns se l'escoltaven amb atenció i va continuar—: M'han assegurat que, d'aquí a poca estona, els tècnics disposaran de més dades i estaran en condicions d'emetre un comunicat oficial. Quan el tinguin, el faran arribar al Centre de Coordinació Operativa de Catalunya.

—Xerrameca! Molta xerrameca, tenen els de Barcelona! —va cridar en Peio de Can Puriol—. Què saben, ells?

A banda d'endur-se l'aigua del Ter, és clar, perquè d'això sí que en saben!

A Amer, gairebé tots els veïns eren seguidors del Barça, fins i tot el club local duia la samarreta amb els colors blau-grana, però des que als anys setanta el franquisme va imposar el decret segons el qual un cabal important del riu Ter es destinava a Barcelona i la seva àrea d'influència, cosa que feia minvar cada vegada més els recursos hídrics de la comarca, el sentiment de rebuig a tot allò que fes referència a la capital de Catalunya havia anat en augment. En la seva història, el poble havia donat dos presidents de la Generalitat, però també un alcalde de Barcelona que es deia Josep Maria de Porcioles, i això generava indiscutiblement controvèrsies que solien posar-se de manifest durant les llargues partides de cartes que es feien als dos cafès que encara es mantenien oberts. L'alcaldeessa sabia prou bé que allò podia acabar malament i va optar per fer servir els seus millors dots de convenciment grupal.

—A Barcelona fan el seguiment d'aquests fenòmens i hi ha un equip de guàrdia, les vint-i-quatre hores del dia. Segur que ens mantindran informats! —Va decidir utilitzar un to imperatiu per tal d'assegurar-se el control d'una situació que fàcilment se li podia escapar de les mans—. Si la campana de l'església ha caigut, potser ha estat perquè les obres de reforma no es devien fer prou bé, però tot i això hem d'assegurar-nos que no s'hagin danyat les estructures dels edificis. Els de Protecció Civil m'han dit que ara mateix el més important és mantenir la calma, i estar-se allunyats durant unes hores de l'interior de les cases, almenys fins que els serveis tècnics municipals hagin acabat de fer visites d'inspecció i determinin que no hi ha perill.

—Hi ha esclatxes inquietants als porxos de la plaça...
—va dir la Mundeta assenyalant justament les que eren ben visibles davant casa seva.

—Ho sé, ho sé —va contestar l'alcaldesa—, i el que farem com a mesura de prevenció serà impedir el pas de la gent. Després revisarem tota l'estructura i us puc assegurar que l'ajuntament farà les obres de consolidació que siguin necessàries per tal de garantir la seguretat de tothom.

—I què en sabem, de la gent de Sant Martí? —va preguntar la Maria Pardines, que molts anys enrere havia viscut en un mas d'aquell indret de muntanya.

Tan bon punt l'alcaldesa s'havia assabentat que l'epicentre del sísmic era justament al nucli de Sant Martí, en no localitzar en aquell moment l'alcaldesa de Susqueda havia decidit enviar-hi el caporal Fermí amb l'únic cotxe patrulla de què disposava la policia local. L'home s'hi havia desplaçat i al cap de poc més de mitja hora ja n'havia tornat amb la informació requerida. Les notícies no eren bones, però, tot i això, li permetien donar resposta a la Maria i al grup de gent que era al seu redós.

—Allí dalt el terratrèmol ha fet més mal. L'edifici de l'ajuntament de Susqueda i també el centre social i la cafeteria del costat han patit la sotragada del terratrèmol, que els ha provocat la caiguda dels sostres, a banda que les parets presenten unes esquerdes francament preocupants. Sortosament, el fet que el moviment sísmic s'hagi produït a primera hora del matí, quan ni les oficines ni la cafeteria encara no havien obert i, per tant, els treballadors no s'hi havien desplaçat, ha fet que no hàgim de lamentar cap desgràcia personal.

Quan el petit poble de Susqueda va quedar sentenciat

a desaparèixer sota les aigües del pantà, l'any 1965, es va decidir traslladar les instal·lacions municipals a l'escola pública de Sant Martí, des d'on es gestionaven amb eficàcia i rigor els assumptes d'aquell poble ara dispers, ja fossin tributs, serveis o notificacions administratives. Els funcionaris i el personal del centre vivien en la seva majoria a Amer i feien diàriament el trajecte de vuit quilòmetres que separa un nucli de l'altre. L'alcaldesa, però, havia tingut l'oportunitat de contactar per telèfon mòbil amb en Xavier, el propietari de la casa de pagès que hi havia a tocar de l'església, i tenia informació molt recent i no tan dolenta.

—Abans que m'ho pregunteu —va dir—, acabo de parlar amb en Xavier i m'ha confirmat que allí dalt no s'ha enregistrat cap desgràcia personal. Això sí, el campanar de l'església també ha caigut i a més també s'ha ensorrat la granja que hi ha un xic més avall.

—I el far? —va voler saber la senyora Pardines.

El santuari de la Mare de Déu del Far és el lloc més visitat i conegut de tot el terme. Es troba a 1.123 metres sobre el nivell de mar, té una església de pedra i volta de canó, refeta després dels terratrèmols del segle xv, i l'antiga casa dels ermitans, convertida en hostatgeria amb una interessant oferta gastronòmica. El far, però, està situat a la punxa d'una gran cinglera, una impressionant massa rocosa, a sota de la qual es troba el petit nucli de Sant Martí. Naturalment, la pregunta es referia a les possibles conseqüències d'un despreniment d'una part d'aquella mola de roca massissa.

—Aparentment, tot està tranquil —va dir l'alcaldesa—. Segons l'informe del caporal i com també m'ha confirmat en Xavier per telèfon, s'han després algunes pedres del

cingle que han causat destrosses d'arbres i han tallat un parell de camins, però res més digne de menció.

Era una nova rèplica aquell moviment que van sentir tots els presents o tal vegada va ser el tremolor que provoca una inquietud col·lectiva? En qualsevol cas, el tercer moviment d'aquell matí maleït va trobar tot el veïnat concentrat a la plaça Major, amb moltes més preguntes que respostes.